

Τίτλος:

«Η Πόλη ως Λήθη: Περιπλάνηση στο Παλίμψηστο της Αθήνας και η Αναζήτηση του Βιωμένου Χρόνου»

Δρ. Ιορδάνης Παπαδόπουλος, καθηγητής Μέσης Εκπαίδευσης & Προγράμματος Επιμόρφωσης Ενηλίκων

Περίληψη

Το κείμενο εξετάζει την αποξένωση του σύγχρονου ανθρώπου από την πόλη του, με επίκεντρο την Αθήνα ως παλίμψηστο μνήμης και χρόνου. Αναδεικνύεται η απώλεια του βιωμένου χρόνου και η μετατροπή της καθημερινότητας σε λειτουργική ρουτίνα. Η περιπλάνηση προτείνεται ως τρόπος επανασύνδεσης με τον χώρο και την ιστορία, οδηγώντας σε μια πιο συνειδητή εμπειρία της πόλης και στη δυνατότητα μιας ουσιαστικότερης, κοινής ζωής.

Dr. Iordanis Papadopoulos, Tutor in Middle - High School & Adult Continuing Education Program

Title (English):

“The City as Forgetfulness: Wandering through the Palimpsest of Athens in Search of Lived Time”

Abstract

This text explores the estrangement of contemporary urban dwellers from their city, focusing on Athens as a palimpsest of memory and time. It highlights the loss of lived time and the dominance of a functional everyday routine. Wandering is proposed as a way of reconnecting with space and history, fostering a more conscious experience of the city and opening the possibility for a more meaningful and shared urban life.

Υπάρχει μια σιωπή που δεν γίνεται εύκολα αντιληπτή στις πόλεις μας. Δεν είναι η σιωπή της νύχτας ούτε η παύση μετά τον θόρυβο· είναι η σιωπή της λήθης. Οι άνθρωποι κινούνται μέσα στην πόλη, αλλά σπάνια τη συναντούν. Τη διασχίζουν καθημερινά, χωρίς να την κατοικούν πραγματικά. Ζουν στην Αθήνα, αλλά η Αθήνα δεν ζει μέσα τους.

Κι όμως, η πόλη δεν είναι απλώς ένας χώρος. Είναι χρόνος συμπυκνωμένος· ένα παλίμψηστο εμπειριών και ιστοριών[1]. Κάθε δρόμος, κάθε γωνία, κάθε ίχνος φέρει πάνω του αλλεπάλληλες εγγραφές ζωής. Αυτό που συχνά μας διαφεύγει δεν είναι η πληροφορία για την πόλη, αλλά η εμπειρία της. Όπως θα έλεγε η φαινομενολογική παράδοση, δεν μας λείπει ο χρόνος ως μέτρηση, αλλά ο χρόνος ως βίωμα[2]. Ο Bergson μιλά για τη «διάρκεια» ως τη ζωντανή ροή της εμπειρίας, ενώ ο Husserl υπενθυμίζει ότι ο χρόνος συγκροτείται μέσα στη συνείδηση. Όταν αυτή η εσωτερική συνοχή χαθεί, η πόλη παύει να είναι εμπειρία και γίνεται σκηνικό.

Έτσι, η καθημερινότητα συρρικνώνεται. Το παρόν γίνεται λειτουργικό, όχι βιωμένο. Οι μέρες γεμίζουν με υποχρεώσεις, μετακινήσεις, επαφές χωρίς βάθος. Ο χρόνος δεν αφήνει ίχνη· απλώς περνά. Σε αυτή τη συνθήκη, θα έλεγε κανείς με τον Heidegger, ότι ο άνθρωπος χάνεται μέσα στην απρόσωπη καθημερινότητα, σε έναν τρόπο ύπαρξης όπου όλα μοιάζουν αυτονόητα και τίποτα πραγματικά δικό του.

Κι όμως, η πόλη επιμένει να υπάρχει πέρα από αυτή την επιφάνεια. Η Αθήνα δεν είναι μόνο αυτό που φαίνεται· είναι αυτό που υπήρξε και αυτό που συνεχίζει να μετασχηματίζεται. Όπως σημειώνει ο Lefebvre, ο χώρος δεν είναι ουδέτερος· είναι προϊόν σχέσεων, μνήμης και ιστορίας. Και όπως μας θυμίζει ο Ricoeur, η μνήμη συγκροτείται πάντοτε σε σχέση με τη λήθη[3]. Όταν αυτή η σχέση διαρραγεί, ο τόπος χάνει το νόημά του.

Ίσως γι' αυτό οι σχέσεις γίνονται πιο επιφανειακές. Όταν δεν υπάρχει βάθος στον χώρο, δύσκολα δημιουργείται βάθος και στους ανθρώπους. Όταν δεν υπάρχει αίσθηση συνέχειας, η επιθυμία για αλλαγή εξασθενεί. Πώς να θελήσει κανείς ένα διαφορετικό μέλλον, όταν δεν έχει προλάβει να βιώσει το παρόν του;

Η απώλεια της μνήμης δεν είναι μόνο έλλειψη γνώσης· είναι απώλεια προσανατολισμού. Ο άνθρωπος που δεν συνδέεται με τον τόπο του δυσκολεύεται να συνδεθεί και με τον εαυτό του. Όπως θα έλεγε ο Tuan, ο χώρος γίνεται τόπος μόνο όταν γεμίσει με νόημα.

Απέναντι σε αυτή τη συνθήκη, ίσως η πιο απλή πράξη να είναι και η πιο ουσιαστική: να περπατήσει κανείς την πόλη αλλιώς. Όχι βιαστικά, όχι μηχανικά, αλλά με προσοχή. Η περιπλάνηση, με αυτή την έννοια, γίνεται μια μικρή πράξη αντίστασης[4]. Ο Benjamin περιγράφει τον flâneur ως εκείνον που «διαβάζει» την πόλη. Κι αυτή η ανάγνωση δεν αφορά μόνο τα μνημεία, αλλά και τα ίχνη, τις λεπτομέρειες, τις σιωπές.

Αν αυτή η περιπλάνηση γίνει κοινή εμπειρία, τότε κάτι αλλάζει πιο βαθιά. Όπως γράφει ο de Certeau, το περπάτημα είναι ένας τρόπος να «γράφουμε» τον χώρο. Όταν μαθητές, γονείς, κάτοικοι μιας γειτονιάς αρχίζουν να περπατούν μαζί την πόλη τους, δημιουργούν χωρίς να το καταλάβουν μια κοινή γραμμή μέσα στον χρόνο. Μια βιωματική χρονογραμμή, όπου το παρελθόν δεν είναι κάτι μακρινό, αλλά κάτι που αγγίζει το παρόν.

Και τότε η πόλη αρχίζει να μεταμορφώνεται. Δεν αλλάζει απαραίτητα εξωτερικά· αλλάζει ως εμπειρία. Παύει να είναι ένας τόπος διέλευσης και γίνεται τόπος σχέσης.

Υπάρχει εδώ μια λεπτή ειρωνεία. Κάποτε, ξένοι περιηγητές έρχονταν στην Ελλάδα για να ανακαλύψουν την ιστορία της, να θαυμάσουν τα ερείπια, να νιώσουν τη συνέχεια του χρόνου. Σήμερα, συχνά οι ίδιοι οι κάτοικοι μοιάζουν να ζουν σαν ξένοι μέσα στον τόπο τους. Προσπαθούν να επανοικειοποιηθούν κάτι που υπήρξε πάντοτε εκεί.

Αλλά αυτή η προσπάθεια δεν είναι μάταιη. Η ανάσυρση του παρελθόντος δεν είναι επιστροφή προς τα πίσω· είναι τρόπος να σταθούμε πιο συνειδητά στο παρόν. Να αναγνωρίσουμε τις συνέχειες και τις ρωγμές, τις αλλαγές και τις απώλειες.

Μια πόλη γίνεται βιώσιμη όχι μόνο όταν βελτιώνονται οι υποδομές της, αλλά όταν οι άνθρωποι της την αισθάνονται ως κοινό τόπο[5]. Όταν τη ζουν, όχι απλώς τη χρησιμοποιούν. Όταν αναγνωρίζουν σε αυτήν κάτι από τον εαυτό τους και από τους άλλους.

Ίσως, τελικά, το ζητούμενο δεν είναι να αλλάξουμε την πόλη με μεγάλες κινήσεις, αλλά να τη συναντήσουμε ξανά με μικρές. Να τη δούμε, να την περπατήσουμε, να τη θυμηθούμε.

Γιατί μόνο εκεί όπου υπάρχει βίωμα, μπορεί να υπάρξει και επιθυμία. Και μόνο εκεί όπου η μνήμη συναντά το παρόν, μπορεί να ανοίξει ένας δρόμος προς ένα διαφορετικό μέλλον.

Υποσημειώσεις:

[1] Το «παλίμψηστο» χρησιμοποιείται μεταφορικά για να περιγράψει την πόλη ως διαστρωμάτωση ιστορικών και πολιτισμικών εγγραφών.

[2] Η έννοια του «βιωμένου χρόνου» αντλείται από τη φαινομενολογική παράδοση, όπου ο χρόνος νοείται ως εσωτερική εμπειρία και όχι ως αντικειμενική μέτρηση.

[3] Η σχέση μνήμης και ταυτότητας αποτελεί κεντρικό ζήτημα στη σύγχρονη φιλοσοφία και κοινωνική θεωρία.

[4] Η περιπλάνηση ως ερμηνευτική πρακτική συνδέεται με τη φιγούρα του flâneur και τη νεωτερική εμπειρία της πόλης.

[5] Η έννοια της βιωσιμότητας προσεγγίζεται εδώ όχι μόνο οικολογικά αλλά και υπαρξιακά και πολιτισμικά.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία:

- Bergson, H. *Χρόνος και Ελεύθερη Βούληση*.
- Husserl, E. *Φαινομενολογία της Εσωτερικής Συνείδησης του Χρόνου*.
- Heidegger, M. *Είναι και Χρόνος*.
- Benjamin, W. *Στοές του Παρισιού*.
- de Certeau, M. *Η Εφεύρεση της Καθημερινότητας*.
- Augé, M. *Μη-Τόποι*.
- Ricoeur, P. *Μνήμη, Ιστορία, Λήθη*.
- Lefebvre, H. *Η Παραγωγή του Χώρου*.
- Tuan, Y.-F. *Space and Place*.
- Sennett, R. *The Conscience of the Eye*.

Υ.Σ. Η αρχική έμπνευση για τη συγγραφή του συγκεκριμένου κειμένου ήρθε μετά από συζήτηση με τον φίλο και συνάδελφο κ. Ηλία Νικολάου. Δανείζω με χαρά το κείμενο στον φίλο Ηλία, για να το αναρτήσει στο ιστολόγιο του «Κέντρου Ελληνικού Βίου και Πολιτισμού (ΚΕΒΙΠ)».